

Näringsutskottets betänkande

1982/83:53

om telesatellitprojektet Tele-X, m. m. (prop. 1982/83:168)

Ärendet

I proposition 1982/83:168 (industridepartementet) har regeringen föreslagit riksdagen att

1. godkänna de ekonomiska förpliktelser som staten ikläder sig genom det i Tele-X-projektavtalet åsyftade Tele-X-projektet,
2. bemyndiga regeringen ikläda staten borgens- och garantiåtaganden samt ekonomiska förpliktelser i övrigt inom en ram av 985,5 milj. kr. beräknat med utgångspunkt i den prisnivå som gällde januari 1982 för att genomföra Tele-X-projektet,
3. till Bidrag till Tele-X-projektet för budgetåret 1983/84 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 574 200 000 kr.

Två motioner har väckts med anledning av propositionen. Ämnet berörs också i två motioner från allmänna motionstiden. Motionerna redovisas i det följande.

Kulturutskottet har avgivit yttrande (KrU 1982/83:3y) över propositionen och de båda förstnämnda motionerna (*bilaga*, s. 9).

Propositionen

Efter förhandlingar mellan Sverige och Norge har förslag till avtal om samarbete på telesatellitområdet utarbetats. De båda länderna syftar till att, genom en gemensam teknisk utveckling och en industriell samverkan, skapa konkurrenskraftig verksamhet på detta område med rimlig fördelning mellan de deltagande länderna. Som ett första steg i detta samarbete skall det experimentella telesatellitprojektet Tele-X genomföras. Tele-X-satelliten, som enligt planerna skall skjutas upp år 1986, planeras innehålla utrustning för experiment med överföring av data och video och sändning av direkt-TV. Den kommer att utrustas med två kanaler för data- och video-experiment och två kanaler för direkt-TV-experiment.

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner nämnda avtal i vad staten därigenom ikläder sig ekonomiska förpliktelser. Vidare föreslås att 574,2 milj. kr. anvisas för Tele-X-projektet under budgetåret 1983/84.

Motionerna

Yrkanden

De motioner som har väckts med anledning av propositionen är

1982/83:2408 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen i anslutning till behandlingen av proposition 1982/83:168 som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om framtida satellitprojekts finansiering,

1982/83:2409 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen med avslag på proposition 1982/83:168 begär att regeringen återupptar kontakterna med de övriga nordiska länderna för att söka få till stånd en omförhandling av Tele-X insatt i ett vidare samhällspolitiskt sammanhang.

De motioner från allmänna motionstiden som behandlas här är

1982/83:1036 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen avslår regeringens förslag i proposition 1982/83:100 bil. 14, punkten F 5, om ytterligare 348 000 000 kr. till Tele-X,

1982/83:2187 av Olle Grahn (fp) och Hugo Bergdahl (fp), vari – med motivering i motion 1982/83:2185 – hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i fråga om uppföljning av tele-X-satelliten.

Motivering

I motion 1982/83:2408 (m) anføres att det är tillfredsställande att avtal om samarbete på detta område nu kan träffas inom den nordiska gemenskapen. Det sålunda påbörjade forsknings- och utvecklingsarbetet inom elektronikområdet anges på sikt kunna ge betydelsefulla industripolitiska fördelar. Motionärerna anser emellertid att det är angeläget att projektet finansieras på ett affärsmässigt sätt. I takt med att projektet initierar kommersiella verksamheter bör statens finansiella ansvar avvecklas och näringslivet ta över finansieringen. Regeringen bör noga följa utvecklingen i dessa hänseenden och vidta erforderliga åtgärder i det angivna syftet, anser motionärerna, som föreslår att riksdagen gör ett uttalande av denna innebörd.

Allvarlig kritik mot Tele-X-projektet framförs i motion 1982/83:2409 (vpk). Motionärerna erinrar om att vänsterpartiet kommunisterna i tidigare motioner har ställt sig tveksamt till projektet. Kritiken sammanfattas i fyra punkter. I ett läge när löntagare, barnfamiljer och pensionärer ständigt får se sina reallöner försämrade framstår projektet som alltför dyrt. Eftersom större delen av tillverkningen av satelliter skall ske utomlands kommer det inte att leda till den stimulans för svenskt näringsliv som anges i förslaget. Tele-X är inte längre uttryck för något "samnordiskt samarbete" eftersom

endast Sverige och – efter stor tvekan – Norge deltar. Projektet skulle vidare få allvarliga kulturpolitiska konsekvenser. I denna del anför motionärerna bl. a. att samhällets beredskap inför de snabba teknologiska förändringarna är katastrofalt låg. Inför utvecklingen av teknologin på informationsområdet krävs det, säger motionärerna, ett sammanvägt kultur- och industripolitiskt program insatt i ett bredare nordiskt sammanhang. De hävdar vidare att påståendet om att Tele-X kommer att utgöra en motvikt mot de västeuropeiska kabel-TV-satelliter som förväntas vid mitten av 1980-talet är riktigt endast om en snabb utbyggnad av kabelnätet kommer till stånd. En sådan utbyggnad kommer emellertid att bli alldeles för dyrbar för svenskt vidkommande, sägs det i motionen.

Liknande synpunkter på Tele-X-projektet framförs av vänsterpartiet kommunisterna i motion 1982/83:1036.

Det uttalande av riksdagen som begärs i motion 1982/83:2187 (fp) skulle gå ut på att Sverige bör initiera och föreslå ett utökat nordiskt samarbete på telekommunikationsområdet, byggt på den satellitkonstruktion som utvecklas i Tele-X-projektet. Motionärerna poängterar att detta projekt kan ge företagen erfarenheter som är av värde för deras möjligheter att hävda sig i internationell konkurrens.

Utskottet

De nu gällande riktlinjerna för svensk rymdverksamhet fastställdes av statsmakterna år 1979 (prop. 1978/79:142, NU 1978/79:36, rskr 1978/79:292). Beslutet innebar bl. a. att de statliga insatserna för rymdverksamhet inom industridepartementets ram successivt skulle byggas ut under en treårsperiod så att de i stort sett trefaldigades i jämförelse med den förutvarande nivån. Därefter skulle satsningarna vidmakthållas under ytterligare en treårsperiod. Budgetåret 1982/83 är det tredje året i den förstnämnda perioden. Som framgår av propositionen har, som ett led i dessa satsningar, statens delegation för rymdverksamhet (DFR) uppdragit åt Svenska Rymdaktiebolaget (Rymdbolaget) att studera ett projekt om experimentell telesatellit, Tele-X. Statsmakterna fattade våren 1982 beslut om projektets inriktning i princip samt om projekterings- och förhandlingsarbetet under år 1982 (prop. 1981/82:175, NU 1981/82:48, rskr 1981/82:365).

I den nu föreliggande propositionen redovisas resultatet av dessa förhandlingar. Regeringen har med den norska regeringen överenskommit om samarbete på telesatellitområdet. Som ett första led i detta samarbete skall Tele-X-projektet genomföras. Fyra avtal har, med förbehåll för riksdagens godkännande, undertecknats av regeringen, nämligen ett avtal benämnt Överenskommelse mellan Sverige och Norge på telesatellitområdet, ett avtal benämnt Stadgar för Nordiska telesatellitkonsortiet, ett Projektavtal Tele-X och ett Garantiavtal. Dessa avtal reglerar formerna för det framtida samarbetet mellan länderna på området. Texterna har fogats till

propositionen som bilagor.

Överenskommelsen med Norge innebär i korthet följande. Tele-X-satelliten skall skjutas upp år 1986. Den avses innehålla utrustning för experiment med överföring av data och video (två kanaler) och sändning av direkt-TV (två kanaler). Dataexperimentet innefattar flera typer av tjänster, exempelvis tjänster för kontorsinformation genom överföring av text och bild inom och mellan olika företag, myndigheter och organisationer. Videoexperimentet syftar till provning av vissa tjänster för rörliga bilder med tillhörande ljud, såsom bildtelefoni, fjärrundervisning och konferensöverföringar. Direkt-TV-experimentet avser undersökning av de tekniska förutsättningarna för TV- och ljudradiodistribution via satellit. Satellitexperimenten förutsätter tillgång till markutrustning i form av flera typer av stationer för mottagning, kontroll etc. I organisatoriskt hänseende gäller att det inom samarbetets ram skall bildas ett konsortium med församling, styrelse och verkställande organ i form av ett inköpsbolag och ett driftbolag. Inköpsbolaget skall upphandla och sätta i drift Tele-X-satelliten med tillhörande jordsegment. Driftbolaget skall ägas av teleförvaltningarna och vara verkställande organ i det framtida samarbetet om operativa telesatellitprojekt. Avsikten är bl. a. att bolaget på kommersiella villkor skall tillhandahålla telesatelliter för teleförvaltningarnas räkning. Det skall vidare svara för upphandlingen av och äga de operativa telesatelliter och de jordstationer för teletrafik som ägs gemensamt av teleförvaltningarna. Innehörden av garantiavtalet är att inköpsbolagets ägare garanterar att detta bolag fullgör sina ekonomiska förpliktelser mot Rymdbolaget, som verkställer upphandlingen av Tele-X-projektet på uppdrag av inköpsbolaget.

Kostnaden för genomförande av Tele-X-projektet beräknas till 1 250 milj. kr. i prisnivån januari 1982. Norge skall svara för 15 % av finansieringen. På Sverige ankommer följaktligen att finansiera 85 % av projektet, vilket motsvarar 1 062 milj. kr. Förhandlingar med Finland om utformningen av ett finskt deltagande i samarbetet pågår. När en överenskommelse med Finland kommer det svenska bidraget att minska. För budgetåret 1983/84 beräknas medelsbehovet till 574,2 milj. kr.

Utskottet vill framhålla att telekommunikationsområdet kan väntas bli det dominerande området för rymdteknik under hela 1980-talet. Direkt-TV, videotjänster, datatrafik och förbindelser med mobila stationer utgör exempel på en framväxande teknik inom dessa områden. Det är av flera skäl angeläget att svensk industri tar aktiv del i den teknikuppbbyggnad det här är tal om. Utskottet vill särskilt understryka att den svenska industrin ökar sin konkurrenskraft på expansiva marknader i samma mån som den genom deltagande i olika rymdprojekt skaffar sig erfarenheter av rymdtekniken. Detta gäller inte minst i fråga om utvecklingen av telekommunikationssatelliter.

Mot bakgrund härav finner utskottet det tillfredsställande att avtal om samarbete på telekommunikationsområdet har träffats mellan Sverige och

Norge. Den ingångna överenskommelsen borde enligt utskottets mening kunna bli en värdefull länk i ett framtida nordiskt rymdsamarbete. Utskottet har ingen invändning mot utformningen av överenskommelsen och de i anslutning till denna träffade avtalen.

Vad angår de kritiska synpunkter på Tele-X-projektet som framförs i motionerna 1982/83:1036 (vpk) och 1982/83:2409 (vpk) vill utskottet framhålla att kostnaderna för svenskt vidkommande för att delta i projektet givetvis är avsevärda men att det här handlar om framåtsyftande satsningar inom en verksamhet som lämpar sig särskilt väl som drivkraft i utvecklingen av en tekniskt avancerad industri. Allt talar därför för att den höga initialkostnaden på lång sikt kommer att mer än väl uppvägas av intäkter för industrin och av positiva sysselsättningseffekter. Det förtjänar att påpekas att, enligt beräkningar inom industridepartementet, ca 45 % av kostnaderna för konstruktionen av själva satelliten kommer att återföras till svensk industri i form av beställningar. Därtill kommer att flera svenska företag redan är engagerade i konstruktionen av den raket som skall skjuta upp satelliten. Med anledning av de av motionärerna uttryckta farhågorna när det gäller de kulturpolitiska konsekvenserna av Tele-X framhåller kulturutskottet i sitt yttrande att det är utomordentligt angeläget att dessa konsekvenser av den nya tekniken vägs in i det fortsatta utvecklingsarbetet. Vidare påpekas att det av de uppgifter som anges för det s. k. nordiska satellitkonsortiets församling framgår att mediepolitiska faktorer skall beaktas vid genomförandet av gemensamma projekt. Kulturutskottet erinrar också om den av Nordiska ministerrådet beslutade studie av ett nordiskt radio- och TV- samt telesamarbete via satellit som pågår f. n. I samarbetet deltar representanter för Finland, Norge och Sverige, medan Danmark representeras av en observatör. Inom ramen för studien skall bl. a. upphovsrättsliga problem beaktas. En första fas i studiearbetet beräknas vara avslutad i april 1984. Till sist hänvisar kulturutskottet till att massmediekommittén (U 1982:07) har i uppdrag att, med beaktande av de kulturpolitiska målen, bl. a. lägga fram förslag till principer för utbyggnad och utnyttjande av ny teknik för massmedieändamål. Näringsutskottet instämmer i de synpunkter och bedömningar som kulturutskottet har gjort och avstyrker motion 1982/83:2409 (vpk). Motion 1982/83:1036 (vpk), som saknar aktualitet sedan propositionen om Tele-X-projektet har lagts fram, avstyrks likaledes.

Till det anförda vill utskottet lägga att det är angeläget att det fortsatta projektarbetet bedrivs under strikt kostnadskontroll. Som framhålls i propositionen bör åtgärder för att minska kostnaderna och senarelägga utbetalningarna under projektperioden prövas. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att regeringen avser att genom särskilt anlitad expertis få en fortlöpande bevakning av dessa frågor.

Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att riksdagen dels godkänner de ekonomiska förpliktelser som staten ikläder sig genom Tele-X-projektet, dels beviljar det begärda anslaget för budgetåret 1983/84.

Regeringen bör vidare erhålla det begärda bemyndigandet att ikläda staten borgens- och garantiåtaganden samt ekonomiska förpliktelser i övrigt inom den ram som anges i propositionen.

Med hänsyn till vad som har anförts finns det enligt utskottets mening inte anledning till något sådant uttalande av riksdagen om nordiskt samarbete på telekommunikationsområdet som begärs i motion 1982/83:2187 (fp). Denna motion avstyrks alltså.

Beträffande det i motion 1982/83:2408 (m) begärda uttalandet om finansieringen av framtida satellitprojekt vill utskottet framhålla att det nu aktuella projektet är ett experiment och att statens insatser har varit avgörande för att överenskommelsen med Norge har kommit till stånd. Mot den bakgrunden har utskottet ingen erinran mot att de blivande inköps- och driftbolagen i vart fall inledningsvis ägs av staten och att projektet t. v. finansieras över statsbudgeten. Detta utesluter självfallet inte att framtida satellitprojekt kan komma att helt eller delvis finansieras i affärsmässig ordning. Ett uttalande från riksdagens sida av den innebörd som anges i motionen är dock inte påkallat. Motionen avstyrks därför.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *en nordisk telekommunikationssatellit*
att riksdagen med bifall till proposition 1982/83:168 och med avslag på motionerna 1982/83:1036 och 1982/83:2409
 - a) godkänner de ekonomiska förpliktelser som staten ikläder sig genom det i Tele-X-projektavtalet åsyftade Tele-X-projektet,
 - b) bemyndigar regeringen att ikläda staten borgens- och garantiåtaganden samt ekonomiska förpliktelser i övrigt inom en ram av 985,5 milj. kr. beräknat med utgångspunkt i den prisnivå som gällde i januari 1982 för att genomföra Tele-X-projektet,
 - c) till *Bidrag till Tele-X-projektet* för budgetåret 1983/84 under tolfte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 574 200 000 kr.
2. beträffande *uttalande om nordiskt samarbete på telekommunikationsområdet*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2187,
3. beträffande *finansiering av satellitprojekt*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2408.

Stockholm den 25 maj 1983

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Erik Hovhammar (m), Rune Jonsson (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Ivar Franzén (c), Bo Finnkvist (s), Lars Ahlström (m), Per-Ola Eriksson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s) och Sylvia Pettersson (s).

Reservationer

1. En nordisk telekommunikationssatellit (mom. 1)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Mot bakgrund" och slutar på s. 5 med "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Med anledning av den kritik mot Tele-X-projektet som framförs i motionerna 1982/83:1036 (vpk) och 1982/83:2409 (vpk) vill utskottet understryka, att samarbetet med övriga nordiska länder på satellitområdet inte får ske i former eller på villkor som ter sig direkt ofördelaktiga ur svensk synvinkel. Utskottet delar motionärernas uppfattning att överenskommelsen och därmed förslaget i propositionen har allvarliga brister. Kostnaderna för projektets genomförande är avsevärda. Detta hade möjligen kunnat accepteras om projektet med säkerhet hade bidragit till ett väsentligt ökat know-how för svensk industri eller till ett märkbart sysselsättningstillskott för denna. Så kan emellertid inte antas bli fallet, eftersom större delen av tillverkningen av Tele-X kommer att ske utomlands, huvudsakligen i Frankrike. Med hänsyn till det förhållandevis ringa intresse som andra nordiska länder har visat för Tele-X kan det inte heller göras gällande att projektet bör komma till stånd av hänsyn till det nordiska samarbetet. Den allvarligaste kritiken mot Tele-X är dock av kulturpolitisk natur. Som framhålls i motionen och i en avvikande mening till kulturutskottets yttrande är det uppenbart att samhällets beredskap inför den snabba tekniska utvecklingen speciellt vad avser medieområdet är låg. Medan förslag från massmediekommittén (U 1982:07) kan väntas först om ett år arbetar såväl de multinationella bolagen som televerket för att snabbt föra in den nya kommunikationstekniken på bred bas i samhället. Dessa krafters strävanden sker vid sidan av kulturpolitiska eller sociala överväganden. Utskottet delar uppfattningen att Sverige inte bör gå in i ett projekt av det nu aktuella slaget innan det finns ett samordnat kultur- och industripolitiskt program, utarbetat i samarbete mellan de nordiska länderna. Propositionen bör därför avslås. Regeringen bör uppmanas att åter ta upp diskussioner med de övriga nordiska länderna i syfte att få till stånd en ny Tele-X-överenskommelse, insatt i ett vidare samhällspolitiskt sammanhang. Utskottet tillstyrker med det anförda motion 1982/83:2409 (vpk). Motion 1982/83:1036 saknar

aktualitet sedan propositionen om Tele-X-projektet har lagts fram. I sak tillgodoses den enligt utskottets förslag.

dels att utskottet under 1 bort hemställa:

1. beträffande *en nordisk telekommunikationssatellit*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2409 och med anledning av motion 1982/83:1036 avslår proposition 1982/83:168 och därvid som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om omförhandling av Tele-X-överenskommelsen.

2. Finansiering av satellitprojekt (mom. 3)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Beträffande det" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Vad angår det i motion 1982/83:2408 (m) begärda uttalandet om finansieringen av framtida satellitprojekt vill utskottet framhålla att statens uppgift i näringspolitiken skall vara att genom generell verkande åtgärder främja tillväxten och sysselsättningen. Staten bör däremot inte styra utvecklingen inom och mellan olika branscher och inte driva företag annat än i rena undantagsfall. Samhällets mediapolitik skall bygga på valfrihet och yttrandefrihet. Monopol på massmedieområdet bör inte förekomma. Mot denna bakgrund är det enligt utskottets mening angeläget att såväl Tele-X-projektet som framtida satellitprojekt finansieras på ett affärsmässigt sätt. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att statens finansiella ansvar bör avvecklas i takt med att satelliterna initierar kommersiell verksamhet. Regeringen bör följa utvecklingen på området och ta erforderliga initiativ i detta syfte. Riksdagen bör i enlighet med vad som föreslås i motionen göra ett uttalande av denna innebörd.

dels att utskottet under 3 bort hemställa:

3. beträffande *finansiering av satellitprojekt*
att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2408 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Finansiering av satellitprojekt (mom. 3)

(under förutsättning av bifall till reservation 1)

Jörn Svensson (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Beträffande det" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet har föreslagit riksdagen att avslå propositionen och finner inte anledning för riksdagen att göra något uttalande i det ämne som tas upp i motion 1982/83:2408 (m). Denna avstyrks följaktligen.

Kulturutskottets yttrande**1982/83: 3 y****om telesatellitprojektet Tele-X, m. m. (prop. 1982/83:168)***Till näringsutskottet*

Näringsutskottet har den 28 april 1983 beslutat bereda kulturutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1982/83:168 om telesatellitprojektet Tele-X, m. m. samt motionerna 1982/83:2408 och 1982/83:2409 som väckts med anledning av denna proposition.

Statsmakterna fattade våren 1982 beslut (prop. 1981/82:175, NU 1981/82:48, rskr 1981/82:365) om den principiella inriktningen av ett projekt med en nordisk experimentell telesatellit kallad Tele-X. Beslutet innefattade även riktlinjer för projekterings- och förhandlingsarbetet under år 1982.

I den nu föreliggande propositionen redovisas att förhandlingar mellan Sverige och Norge har lett fram till att förslag till avtal om samarbete på telesatellitområdet har utarbetats. Som ett första steg i detta samarbete skall Tele-X-projektet genomföras. Riksdagen föreslås nu godkänna detta avtal i vad staten därigenom ikläder sig ekonomiska förpliktelser. Kostnaden för att genomföra Tele-X-projektet beräknas till 1 250 milj. kr. i prisnivån januari 1982. Avsikten är att Sverige skall svara för 85 % av finansieringen medan Norges finansieringsandel uppgår till 15 %. För budgetåret 1983/84 föreslås i propositionen att 574,2 milj. kr. skall anvisas för Tele-X-projektet.

Tele-X, som avses skjutas upp år 1986, planeras bli utrustad med två kanaler för experiment med överföring av data och video och två kanaler för sändning av direkt-TV. Satelliten har kapacitet att täcka hela det s. k. östnordiska serviceområdet, dvs. Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Inom samarbetets ram skall bildas ett nordiskt telesatellitkonsortium med församling, styrelse, ett inköpsbolag och ett driftbolag.

Syftet med samarbetet på telesatellitområdet är enligt propositionen att genom en gemensam teknisk utveckling och ett industriellt samarbete skapa konkurrenskraftig verksamhet med rimlig fördelning mellan de deltagande länderna. Huvudsyftet med Tele-X-projektet är industripolitiskt. Målet är bl. a. att höja kompetensen hos televerken samt tele- och rymdindustrin och lägga grunden för internationellt samarbete med svenskt deltagande. Industriministern understryker att det är viktigt att Norden följer med i den internationella utvecklingen inom rymdtekniken.

Utskottet konstaterar att förslagen i propositionen och de motiveringar härför som lämnas är helt inriktade på de industripolitiska aspekterna av Tele-X-projektet. Detsamma gäller i allt väsentligt för motion 2408 (m). Kulturutskottet tar i det följande endast upp de synpunkter i motion 2409 (vpk) som rör de kulturpolitiska konsekvenserna av projektet.

I motion 2409 yrkar vänsterpartiet kommunisterna att propositionen skall avslås. Motionärerna önskar att regeringen skall återuppta kontakterna med de övriga nordiska länderna för att söka få till stånd en omförhandling av Tele-X insatt i ett vidare samhällspolitiskt sammanhang. Tele-X-projektet kritiserar utifrån fyra aspekter av vilka en avser de kulturpolitiska följderna av projektet. I denna del anför motionärerna att samhällets beredskap inför de snabba teknologiska förändringarna är katastrofalt låg. Sverige kan självfallet inte ställa sig utanför den tekniska utvecklingen. Samtidigt är det uppenbart, sägs det, att inför den informationsteknologiska utvecklingen det krävs ett sammanvägt kultur- och industripolitiskt program insatt i ett bredare nordiskt sammanhang. Vidare menar motionärerna att Tele-X måste ses i ett större sammanhang i första hand avseende utbyggnaden av kabelnät för TV. De hävdar att om Tele-X skall kunna utgöra en motvikt mot den västeuropeiska satelliten måste en snabb utbyggnad av kabelnätet komma till stånd.

Med anledning av vad motionärerna anför vill utskottet först erinra om att Tele-X är en direktsändande satellit. Avsikten med direkt-TV-experimentet är att undersöka de tekniska möjligheterna för TV- och ljudradiodistribution via satellit. Härefter ingår även undersökning av förutsättningarna för direkt mottagning av TV-program med små mottagare i hem och på arbetsplatser. Tele-X kommer därför att kunna ge värdefulla erfarenheter av satellitsändningar av radio- och TV-program till enskilda hushåll. Direkta sändningar via satellit kan alltså ses som ett alternativ till användning av kabelnät.

Tele-X-projektet är en mycket omfattande industripolitisk satsning av stort allmänt värde. Ur kulturpolitisk synpunkt är en viktig fråga hur satellittekniken utnyttjas. Utskottet ser det som utomordentligt angeläget att de kulturpolitiska konsekvenserna av den nya tekniken vägs in i det fortsatta utvecklingsarbetet. Av de uppgifter som anges för nordiska satellitkonsortiets församling framgår att mediepolitiska faktorer skall beaktas vid genomförandet av gemensamma projekt.

Med anledning av motionärernas farhågor inför den informationsteknologiska utvecklingen och deras önskemål om ett sammanvägt kultur- och industripolitiskt program vill utskottet erinra om den av Nordiska ministerrådet beslutade studien av ett nordiskt radio- och TV- samt telesamarbete via satellit som pågår f. n. Arbetet inom studiefasen bedrivs i tre beredningsgrupper, nämligen en för programfrågor, en för teknisk-ekonomiska frågor och en för juridiska frågor. Inom den senare övervägs bl. a. upphovsrättsliga frågor. Studiefasen beräknas vara avslutad i april 1984. I detta studiearbete deltar representanter för Finland, Norge och Sverige, medan Danmark representeras av en observatör. I Sverige har massmediekommittén (U 1982:07) i uppdrag att med beaktande av de kulturpolitiska målen bl. a. lägga fram förslag till beslut om principer för utbyggnad och utnyttjande av ny teknik för massmedieändamål.

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående avstyrker utskottet motion 2409 i här aktuell del.

Stockholm den 5 maj 1983

På kulturutskottets vägnar

KARL BOO

Närvarande: Karl Boo (c), Tyra Johansson (s), Lars-Ingvar Sörenson (s), Tore Nilsson (m), Maja Bäckström (s), Lars Ahlmark (m), Berit Oscarsson (s), Gunnel Liljegren (m), Jan-Erik Wikström (fp), Eva Hjelmström (vpk), Anders Nilsson (s), Stina Gustavsson (c), Iréne Vestlund (s) och Lars Hjertén (m).

Avvikande mening

Eva Hjelmström (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. [10] börjar "Tele-X-projektet är" och på s. [11] slutar "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Den kritik som motionärerna riktar mot Tele-X-projektet är enligt utskottets mening väl befogad. Det är uppenbart att samhällets beredskap inför den snabba utvecklingen speciellt vad avser medieområdet är låg.

Medan förslag från massmediekommittén (U 1982:07) kan väntas först om ett år arbetar såväl de multinationella bolagen som televerket för att snabbt föra in den nya kommunikationstekniken på bred bas i vårt samhälle. Sverige kan självfallet inte ställa sig vid sidan av den tekniska utvecklingen. Samtidigt är det dock uppenbart att det inför den informationsteknologiska utvecklingen krävs ett samordnat kultur- och industripolitiskt program med ett långtgående nordiskt samarbete i vilket Tele-X bör sättas in som en del av ett större sammanhang.

